

RECENZE

BOLOM-KOTARI, Martina a kol. *Brána moudrosti otevřená: knihy a knihovny broumovského kláštera*. První vydání. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. 329 stran. ISBN 978-80-7435-807-4.

Brány moudrosti

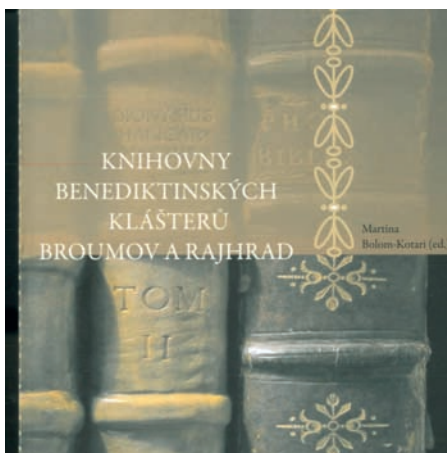
Předkládaný text měl být původně stručnou informací o jednom novém přírůstku Knihovny knihovnické literatury Knihovnického institutu Národní knihovny ČR – o publikaci zajímavé svým odborným knihovnickým obsahem a graficky přitažlivě zpracované, nazvané *Brána moudrosti otevřená*¹, kolektivní monografií skupiny autorů pod editorským vedením Marty Bolom-Kotari, vedoucí Katedry pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, která vedla i celý rozsáhlý projekt, jehož je předmětná kniha jedním z výstupů. Projekt nazvaný *Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad: ochrana,*

restaurování, prezentace byl podpořen Programem na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) č. DG16P02R047 Ministerstva kultury ČR, řešen byl v letech 2016–2020 a je výsledkem spolupráce Univerzity Hradec Králové (v roli koordinátora), Moravské zemské knihovny a Univerzity Pardubice, jakož i příspěví Agentury pro rozvoj Broumova, která iniciovala zapojení broumovského kláštera, a Benediktinského Opatství sv. Václava v Broumově.

Práce na „stručné informaci“ se však nakonec rozrostla, neboť autorka těchto řádek došla k přesvědčení, že vzhledem k rozsahu projektu a objemu jeho výsledků bude užitečné upozornit i na ostatní související skutečnosti. Jmenovaná kniha je svým způsobem vrcholkem ledovce, čtenář či začínající badatel by měl znát širší kontext, do něhož patří další kniha (bohatě vypravený katalog výstavy *Knihovny benediktinských klášterů Broumov a Rajhrad*² organizované v roce 2019), několik studií a odborných statí ve sbornících, dále metodiky zaměřené na restaurování a ochranu fondů, provenienční mapy, specializované databáze, krátký dokumentární film³ ad., svázané do „balíčku“ jedním široce založeným projektem programu NAKI. Těžko všechny tyto „prvky“ od sebe oddělovat, jedině ve svém celku mají smysl a řád. Přehledně (včetně obou publikací vy-

- 1 BOLOM-KOTARI, Martina a kol. *Brána moudrosti otevřená: knihy a knihovny broumovského kláštera*. První vydání. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. 329 stran. ISBN 978-80-7435-807-4.
- 2 BOLOM-KOTARI, Martina, ed. *Knihovny benediktinských klášterů Broumov a Rajhrad: katalog k výstavě*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019. 139 stran. ISBN 978-80-7435-740-4.
- 3 http://branamoudrosti.cz/pages/output_movie.html.

daných tiskem) jsou umístěny na webových stránkách – portálu *branamoudrosti.cz*⁴.

Součástí projektu nebyl „jen“ popis knihoven a jejich osudů, ale také konkrétní výzkumy a úkoly týkající se ochrany historických knihoven *in situ*, restaurování, výzkumu součástí historických svazků (papír, kovové prvky) aj. Na stránkách projektu je např. prezentována databáze typografických prvků, zaměřená na tisky bohemikálního původu z knihovny broumovských benediktinů⁵, metodika péče o historické knihovny a výsledky měření mikroklimatu: Metodika péče o stavební součásti a vybavení interiérových knihoven v historických objektech, Měření v prostoru broumovské konventní knihovny⁶,

Památkový postup Uložení a péče o knižní fondy v klášterních knihovnách (byl schválen Ministerstvem kultury ČR 24. 8. 2020, je také dostupný online na portálu projektu⁷).

V čase první knižní výstup z projektu – kritický katalog výstavy *Knihovny benediktinských klášterů Broumov a Rajhrad* – se věnoval oběma klášterním knihovnám, rajhradský fond a historie byly zkoumány v souvislosti s fondem kláštera v Broumově. Práce byly zaměřeny na výzkum proveniencí dřívějších majitelů knih a na typografii moravských a českých tisků raného novověku. Výsledkem tohoto výzkumu jsou specializované provenienční mapy, které představují dřívější církevní a šlechtické vlastníky, od kterých kláštery knihy získaly, a také produkci moravských tiskáren⁸.

Komplexnost pojetí projektu vynikne i při porovnání obsahů dvou knižních výstupů, lépe řečeno, je dobré studovat obě publikace. V každé z nich můžeme najít některá témata jakoby osamocená, „vybočující“ nebo překvapivě zařazená; např. stať *Učebnice hebrejštiny ve fondu broumovské konventní knihovny* Martiny Bolom-Kotari, příspěvek *Zušlechtěné papíry v knihách z fondu benediktinské knihovny v Broumově* autorů Lucie Ulbríkové a Radomíra Slovika v *Bráně moudrosti otevřené* nebo *Komplexní resaturování postily z roku 1605 z fondu knihovny benediktinského kláštera v Rajhradě* autorů Elišky Slezákové a Ivana Kopáčika v katalogu výstav – žádná další takto (na jeden kodex) zaměřená studie či spíše restaurátorská zpráva v publikacích není. Obě ale přinášejí příspěvky k dějinám dotčených klášterů, jejich knihoven, k výzdobě knih ve fondech a ke stavebnímu vývoji a architektuře klášterů a knihovnických sálů, k jejich umělecké výzdobě. Z ryze knihovnického hlediska jsou pak cenné kapitoly o současném stavu konventních knihoven, jejich obsahové skladbě, provenienci fondů, o historickém způsobu evidence knihovního fondu, pravidlech (instrukcích) pro výkon funkce knihovníka, v tomto případě pro členy břevnovsko-broumovského, resp. benediktinského řádu (příspěvek *Pravidla pro novověké broumovské knihovníky*, autor Jindřich Kolda; připojena je latinská a česká verze pravidel pro knihovníky z roku 1706: *Leges bibliothecarii*, obdobně vymezení knihovnickova úřadu z roku 1765: *De Officio Bibliothecarii*).

4 <http://www.branamoudrosti.cz/pages/output.html>.

5 <http://dtp.branamoudrosti.cz/index.html>.

6 http://www.branamoudrosti.cz/pages/output_metodika.html.

7 http://www.branamoudrosti.cz/pages/output_pamatkovypostup.html.

8 http://www.branamoudrosti.cz/pages/output_maps.html.

<http://www.branamoudrosti.cz>

Publikované výstupy však občas vyvolávají i otazníky. V článcích – zprávách o postupu projektu, a nakonec i v názvu dokumentárního filmu, se objevuje formulace, že knihovna vstává z popela...

Vstává knihovna kláštera broumovských benediktinů skutečně z popela? Je pravda, že knihovnu spolu s klášteřem a jeho komunitou postihlo v průběhu téměř 700 let jejich existence mnoho kataklyzmat, včetně požárů, které se podepsaly i na knihovně. Část jejího fondu se poztrácela, byla zničena, část možná ještě existuje, avšak nevíme, kde se knihy nacházejí. Nedokonalé či nedokončené historické knihovní katalogy dnes nemohou dát odpověď na otázku, jaké všechny poklady se ve fondech knihovny nacházely. Ale máme stále cca 18 tisíc dochovaných svazků *in situ*, a to i díky jejich správcům (SVK Hradec Králové), kteří je po několika desetiletí opatrovali. Dnes se tedy dostalo i na zevrubnou prohlídku kodexů, na jejich očištění, restaurování, průzkum a popis svazků a na vyhodnocení dochovaného knihovního celku.

Působení hradecké Státní vědecké knihovny jako správce je bohužel občas líčeno tak, jako kdyby právě tato knihovna měla zničení a ztráty velké části klášterního knihovního fondu na svědomí. Hlavní řešitelku projektu Brána moudrosti otevřená Martinu Bolom-Kotari cituje Mladá fronta Dnes z 15. 12. 2018 takto: „*Knihovna je bohužel jen stínem původní podoby. Broumovská opatská, konventní a gymnaziální knihovna měly dohromady přes 60 tisíc svazků. Největší ztráty utrpěly po druhé světové válce, zvláště knihovna opatská. Spravovala je tehdejší Státní vědecká knihovna v Hradci Králové, ale knihy zůstaly v Broumově. Část byla zničena, odvezena do starého papíru. Možná by se ještě něco našlo po domácnostech, objevují se i některé knihy v archivech v Náchodě nebo v Praze. Dnes zbývá 17 až 18 tisíc knih, průzkum je stále v plném proudu...*“ – je to myšleno skutečně tak, že knihy ničila hradecká knihovna, nebo jde o důsledek novinařského krácení a tím i zkreslení?

Obdobně působení Národního (ve své době Státního ústředního) archivu, kterému byl broumovský klášter v 70. letech 20. století jeho zřizovatelem, Ministerstvem vnitra, přidělen pro uložení archivního materiálu. V katalogu výstav se na str. 18. píše: „*Část konventu sloužila jako archivní depozitář ministerstva vnitra. Většina původního vybavení včetně množství knih byla v té době nenávratně zničena nebo zcizena.*“ Způsobil to „archiv vnitra“? Nebo se tak stalo již v 50. letech po zrušení kláštera a v souvislosti se „svozy“ klášterních knihoven? Nebo hned po válce?

Existuje jedna nenápadná a skromná, avšak informačně hodnotná publikace, jejíž autorkou je Ludmila Vlčková, v letech 1960–1987 zaměstnankyně hradecké Státní vědecké knihovny

a správkyně klášterního knihovního fondu (Vlčková, Ludmila. *Benediktinská klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: Kruh, 1969. 86 s.)⁹. Tato knížka bývá označována za průlomovou práci svého druhu, neboť poprvé obsáhle referovala o broumovské klášterní knihovně. V porovnání s recenzovanou publikací (*Brána moudrosti...*) se daleko šířeji věnuje historickému kontextu existence broumovského kláštera jako takového, nejen knihovny. V monografii *Brána moudrosti...*, a také ve výstavním katalogu (přestože práce L. Vlčkové je v nich hojně citována), řada těchto informací, důležitých pro plnohodnotné vykreslení historické situace, zmiňována není nebo je připomenuta jen letmo, klášter a jeho působení jsou podávány takřka výhradně pozitivně. Snad k tomu vede okázalost a fotogeničnost místa a dochovaných artefaktů. Přitom fungování kláštera a jeho komunity mělo i svoje negativní stránky – vymáhání dávek a robotních povinností (jsou sepsány ve dvou urbářích – v urbáři z roku 1406 a v dalším, tzv. Hesseliově urbáři, z r. 1676 – ten je národní archivní památkou) a z toho plynoucí nespokojenost poddaných, růst moci kláštera a následné neshody mezi klášterem a broumovskými měšťany, napětí mezi katolickou a protestantskou komunitou (pokus o uzavření protestantského – luteránského broumovského kostela sv. Václava roku 1618, který je připomínán jako jeden z podnětů vzniku třicetileté války), selské bouře...

Přes tyto výhrady je však třeba všem zúčastněným řešitelům projektu a autorům za úctyhodné dílo poděkovat. Osvětluje mnoho dosud skrytých stránek existence významných („nadregionálně významných“, jak je psáno) historických knihoven a dnešní knihovnické komunitě přináší mj. i cenné odborné informace o minulosti knihovnického řemesla.

PhDr. Anna Machová

MACHOVÁ, Anna. Brány moudrosti. *Knihovna: knihovnická revue*. 2021, 32(2), 96–99. ISSN 1801-3252.

9 VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktinská klášterní knihovna v Broumově*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. 86, [1] s. Kniha a knihovny. Řada A; Sv. 1.